

LJUBICI ZA VELIKO NOČ

Jaz sem se zbudil, ljubica;

tvoje naročje spi.

Oči so zaprte, brez sonca oči.

Jaz sem se zbudil, ljubica.

Kako so bele tvoje prsi;

kakor obrazi trudnih ljudi.

Tvoji boki cvetèjo v pomladi;

iz njih se bodo rodili

srečni ljudje.

Šumen bo korak sonca v to večno pomlad.

Zvezde ugašajo.

Ljudje

po zemlji spe.

Vstaniva, ljubica!

Zapojva! Aleluja!

Velika noč se nama iz jutra ponuja.

OBISK PRI STARCIH

JOŽE KERENČIČ

Nad šumo sredi sadovnjaka je bajta, v rebri dve njivi, to je ves Arnov in Anin grunt. Jeseni sem bil njun gost. Sama živita. Res da imata otroke. Polde, ki je že hodil, ko sta se Arni in Ana vzela, je na železnici. Svet pozna, mnogo je skusil, pameten je. Tri ure hoda daleč živi, hišo je zgradil; včasi v nedeljo pride k starima in tudi Arni ga je vesel, čeprav mu je drugi oče. Čez v dolini je oženjen Franc, otrok nima in jih najbrž ne bo imel. Tona živi v drugi dolini tudi v koči. Svoje zemlje nima, pa bi lahko bil vzal gruntarsko vdovo, marala ga je. Vedno je bil nespameten. S sedanjo se je spečal, otroka ji je napravil,

jo vzal, napravil drugega, tretjega. Zdaj jih ima pet živih. Ampak prvi mu ne živi več. Pred dvema letoma je umrl v Aninem naročju.

Ta bi bil dobil grunt. Stara sta ga vzela k sebi. Čudovit otrok je bil. Rada sta ga imela. Ani se je prisrčno obešal na vrat in ji tako prikupno pravil: „mati!“ kakor ji niso lastni otroci. Ko je zrasel za pastirja in šolarja, ga je Arni naučil nekoliko pisati in brati. Do zime je hodil v šolo in Ana, ki ni znala ne pisati ne brati — saj je mati niso hoteli pustiti v šolo —, se ni mogla načuditi otroku. Pozimi je nagloma zbolel. Mlinarjevega Južeka, ki je doktor, so imeli nekje zaprtega. Drugi doktorji so daleč in dragi so. Kakor je otrok naglo zbolel, je umrl.

Od tedaj sta čisto sama. Kadar mislita na otroka, jima priteko solze. Arni prikimava zamišljen Ani, njeno otroško razsmevano lice se nič ne izpremeni, le solze polze po gubani koži.

Sama živita, on je prekoračil šestdeseto, ona je deset let starejša. Doli na grofovskem sta najela njivo. Jeseni sta pridelala precej krompirja, nekaj repe in koruze. Ko je Arni s krompirišča vozil buče, je zveneče kričal nad kravama. Mlado in pojoče se je zadiral, hodil je sključen, šepast na levo nogo, ki si jo je bil natrl, ko je padel v vodnjak.

Ko se je iz bukovja razraščal mrak, so se po dolinah razvlekle megle, je v vlažni sapi vpadalo klopotanje od nekod izza fare gori v trgu. Arni je opravil pri živini in je Ani nanosil vode. Potem je prišel k meni, ki sem sredi dvorišča vdihaval jesen, teden, dva tedna pred bratvijo. Arni je drugače molčeč, tisti večer pa se mu je razvezal jezik. Obraza mu nisem razložil, le poševno zarezane oči med ploskima ličnicama so skozi temo žarele.

Čisto tiho je pogodil bajto, ta svoj grunt. Vsi otroci so še bili majhni. Ko je povedal Ani, kaj kani storiti, je začudeno pogledala, potem je začela tuliti, da tega ne sme storiti in da ona nikoli ne prestopi novega praga. Arni se ni dal ugnati, tuhtal je, potem je šel in je kupil grunt. Postavil se je pred Ano in je rekel: Ana, jaz ne bom več viničar. Zdaj pojdi, če hočeš! Grunt je najin. Če nočeš, ostani. Čudno, prestrašeno ga je gledala, niti besedice ni rekla; potem se je dvignila in vselila sta se sem. Stara je bajta, do smrti bo vzdržala, potem se naj podre.

Do Male Nedelje in do Ptuja je Arni nabiral jajca, kokoši, piceke in jih dalje prodajal. Ves čas je v njem strašilo, da bi se moral vrniti v viničarijo. Pa se je prebijal. Otroci so odraščali, potem je šlo laže. Spomladi in poleti hodi Arni po gruntih prasce skopit. Predlanskim je začel na nov način. Mlinarjev Otmar, ki bo zdravnik in je hodil z

njim, ga je naučil. Poskusila sta, kako se prime. Arni na stari, Otmar na novi način. Otmarjevo se je lepše zacelilo. Od tedaj skopi tudi Arni tako.

V vojni so bili vsi, le Tona je ostal pri materi. Polda, Franc in Joža so se vrnili takoj po končani vojni. O očetu dolgo niso nič slišali. Nekje v italijanskem ujetništvu se je izgubil. Bali so se zanj. V hudi zimi, drugo leto po vojni se je vrnil. Zgodaj zjutraj je bilo. V bajti je gorela luč. Ana je že vstala, ostali so še spali. Pes je zalajal. Arni se ni zmenil zanj. Obstal je pri podrtih svinjskih hlevih. Pa je prišla na prag Ana, prisluhnila in ogovorila onega v snegu: „Kdo pa je?“

„Dobro jutro, mati!“ se je oglasil Arni.

Ana je vrisnila. Zginila je za vrati, čez čas so se blaženo razlivali po bajti glasovi: „Oče je prišel, oče!“

Vrnila se je na prag. Arni je še vedno stal ob podrtih hlevih. „Kaj pa je to, mati?“

„Kaj?“ — „Hlevi?! Kaj se je zgodilo?“

„Podrli so se. Sami so razpadli.“

Aha, je pomisli Arni, potem je šel v hram.

Tako so se zopet združili. Nekaj let ni bilo posebnih pretresljajev. Hleve so popravili, deske je stari prislužil pri gruntarjih. Potem se je Franc oženil v viničarijo. Leto za njim se je oženil še Tona. Arni je bil besen. Tona ni maral gruntarske vdove, rajši je šel v kočo. Zdaj trpi lakoto, ker je bil nespameten. Otrok mu še vedno ni dovolj.

Srednji, Joža je ostal doma. Z vojne je prinesel bolezen, malo naglušnen je bil, prestrašen, na živcih oslabel, in včasih ga je metalo v krčih. Zelo dobrodušen je bil. Staremu se je srce trgalo, rad ga je imel zaradi pridnosti in zaradi nesreče. Tudi ljudje so ga imeli radi. Le nekateri fantje mu niso dali miru. Pregarjali so ga, kadar je prišel med nje. Često je Joža pribežal zahropel domov. Prestrašen se je tresel: „Oče! Zopet so me hoteli umoriti.“

Stari je razumel. Jezno je klel in rohnel. „Kateri pa?“ je stisnil skozi zobe.

„Imbrek, Valant, drugi“, je hropel sin.

Aha, Imbrek. Zopet on. Arni je hudo trpel. Njega niso nikoli pretepali, še dotaknil se ga ni nihče. Veseljačil je, vsi so ga radi imeli, tudi fantje. Tudi nikogar njegovih niso pretepali, le siromaka Joža, ki je z vojne prinesel bolezen. Arni je besno grozil. Mislil je zares.

Nekaj časa je bilo vse prav. Neko nedeljo zvečer pa je s krikom pridrvel Joža okoli bajte.

„Oče! Zopet me je hotel Imbrek.“

Starega je streslo do kosti. „Kje?“ je pridušeno vprašal.

„Tukaj, na bregu.“

Staremu so vzdrhtela ploska lica, poševne oči so napeto zagorele. Pograbil je sekiro drvnjačo. Ana in Joža sta začela tuliti, Arni pa je hitel okoli bajte. Po bregu je hodil počasi. Drvnjačo je trdno držal, bil je čudno miren. Vedel je, kaj bo storil. Pri koruzi je obstal. Prisluhnil je, potem je šel oprezno čez njivo. Že je mislil, da je prepozen. Sredi njive sta nihali dve senci. Arni se je stresel, siloma se je obvladoval, in ko je razločil, kako sta se druga za drugo prizibavali temni postavi, je naglo preračunal. Poskočil je in dvignil sekiro. Naproti se je valila hropeča postava. Arni je stal trdno, meril je na glavo.

„Zakaj ne daš našemu miru?“ je kriknil. Zamahnil je, sekira je zasikala proti lobanji. Oni se je vrgel vznak in je podstavil roko. Ostrina je zarezala v prazno pred lice, toporišče drvnjače je prelomilo Imbreku podleht. Oba sta silovito zakričala, Imbrek od bolečine, Arni iz togote. Naglo je udaril drugič, zopet v prazno. Nič več ni dosegel in kakor se je poganjal za Imbrekom čez ogone, vse je bilo zaman. Obstal je sredi njive čisto sam, v kosteh ga je stresalo, potem je hodil počasi proti bajti, drvnjačo je vlekel za seboj. Težko je hropel, truden in razburjen se je stresal. Doma je molče hodil po sobi, le pesti je stiskal. Bali so se ga. Potem je med kletvami izjecljal, kako je opravil. Ana se je znova krčila v joku, in Joža je zakričal kakor otrok. Arni pa je stiskal pesti, kričal, preklinjal ves svet in boga. V noč je hreščeče rezalo:

„Ubiti sem ga hotel! Zlodeja! Ubil bi ga, pa ga nisem mogel.“

Imbrek je tožil. Prisegel je, da ga je Arni napadel. Arni se ni branil. Stroške za roko je moral plačati in tri mesece je bil zaprt. Tam si je očital, da ga ni ubil. Takrat bi ga bil lahko, moral bi ga ubiti. Tako pa je sedel zastonj. Prekratko je meril.

Pozneje, še isto leto so Imbreka ubili fantje. Na vasi je bilo, sredi noči. Ko je umiral, je prosil Devico Marijo na pomoč. Silovito je kričal v noč, dokler ni nehal hropsti. Brez pomoči je umrl, niti vedel ni, kdo mu je zasadil nož v pljuča. Arni pa se je izlizal iz zapora in dolgovi, ki jih je naredil, da je plačal stroške.

Potem je tudi Joža šel s sveta. Sredi poletja se je pod trgovom v bukovju obesil. V popoldanski vročini je šel v trgovino. Bil je izredno vesel. Tako so povedali vsi, ki so ga tisti dan videli. Ljudi se Joža nikoli ni izogibal. V trgovini je nekaj nakupil, tudi kave in sladkorja, kar je imela mati rada. Potem je vse pustil in rekel, da se vrne. Če bi

ga pa ne bilo, naj pred večerom pošljejo domov. Hodil je med hišami, spotoma se je šalil z ljudmi, nato je zavil med goricami nizdol.

„Kam pa, Joža?“ so mu klicali z brega.

„Po srobotje grem.“

Vabili so ga v klet. Šel je, mnogo ni pil. Razigran je bil, nič strahu ni bilo v njem.

„Pa še pridi kaj, Joža!“ so klicali za njim, ko je odhajal. Hodil je počasi, oziral se je po hišah in se ustavljal. Naposled se je le napotil do srede goric. Videli so ga, kako je sredi sepa sedel in se paril na soncu. Potem se je pognal v dolino med šume.

Dan se je nagibal na večer, ko sta videla dva tujca, kako je vezal srobot na vejo bukve. Skrival se je pred njima. Hitela sta gori v trg in sporočila žandarjem. Ko so prihiteli v šumo, je visel s srobotom zadrgnjen okoli vratu. Bil je že hladen.

V žepu so mu našli listek: „Ne bodite žalostni!“

Takega pogreba še fara ni imela...

Arni je vzdihnil in umolknil. Šuma pod nama je tiho šumela, za bajto je šelestelo koruzje, z drevja so padale rosne kaplje v šumeče odpadlo listje. Trudno, lagodno je pel klopotec.

— Ne bodite žalostni! —

Nobeno oko ni ostalo tisti dan suho in vsi ljudje so govorili: „Ana, nikar ne obupaj! Trpljenja se je rešil. Tako dobrih otrok ni mnogo na svetu.“

Stopila sva v bajto, Arnova razgibana notranjost je iskala v vzdihih izraza. Iz vsega je dihala starost, iz tramovja v stropu, iz vrat, slikarij, velike lončene sklede z večerjo. Ko smo sedeli okoli mize, se je oglasila Ana, ki se ji lica vedno smehljaajo. Oči so zaskrbljeno žarele, otroško mehko, jecljaje je rekla:

„Le kako je zdaj mlinarjevemu doktorju Južeku. Mogoče jih tepejo.“

Pred tremi dnevi so jih sredi noči vzeli. Prišli so žandarji, premetali jim vso sobo. Ob dveh po polnoči je bilo, ko so jih odgnali. Mlinarica se ne more potolažiti.

„Dve leti so jih imeli zaprtega“, je drhtel Anin glas. „Kajne, da Južeku ne bodo mogli nič hudega storiti?“

„Najbrž ne“, sem tiho dejal in sem mislil na mladega zdravnika.

„Ko jih ne bi imeli takrat zaprtega, naš Tevžek ne bi umrl.“

„Južek bi ga rešil“, je dodal Arni. Potem je sledil molk, prav gotovo sta mislila na Tonovega otroka.

Po večerji je Arni vzela puško.

„Dolgo že nisem nič pogledal“, je momljal.

„Dobili vas bodo“, sem ugovarjal. Ana pa se je molče in zanosno ozirala na naju, v licih je ležal tih mir. Arni je obstal sredi sobe, visoko je zadonelo:

„Ne grem prvič! Kajne, mati?! Marsikaterega sem že prodal. Enkrat me je skoraj dobil čuvaj. Štiri leta je od tega. Konec brega je bilo. Počim, zajec se iztegne, jaz pa čez ogone. Tedaj pa počī, jaz čez njivo in sem ušel. Malo svinca sem dobil v nogo, pa se je zalizalo. Tole na na levi nogi ni od tega. Zlomil sem jo, ko smo kopali studenec. Devet metrov globoko sem padel. Noga je ostala upognjena, ker mi je niso hoteli zravnati. Cel teden sem ležal v bolnici, pa se nihče zame ni zmenil. Potem me vprašajo: ‚Kdo bo plačal, Arni?‘ Kdo? Sam! Saj imam grunt. Jaz pa čakam. Noga je bila pošev, bolela ni več tako. Čakam dan, dva, še teden dni. Pride doktor k meni. Sprašuje, gleda, jaz tiho preklinjam. Prime nogo in pravi, da ne smem kričati. Če bom kričal, bo pustil vse skrivljeno. Vročē mi je postajalo in sem mislil: Ne, zakričal pa ne bom. Stisnem zobe. Doktor prime nogo, jo nategne, jaz pa silovito zatulim. ‚Pa imejte táko nogo‘, pravi doktor. Niti dotaknil se me ni več. Prosil sem ga, rotil ga, naj zravna, ker ne bi rad šepal, samo naglo naj naredi. Vse zaman! Tako mi je ostalo in zaraslo. Doktor ni hotel. Hej, malo krajša je zdaj noga, ampak močna je.“

Šel je nekam doli za šumo. Ana se je zagledala v okna. Oči so ji voljno blodile. Počasi se je okrenila, zasanjano mehko, skoro jecljaje je govorila:

„Nocoj je malo preveč pil, zato vam je toliko pravil.“ Rahlo se je smehljala.

„Tako opazim, če je pijan. Rad govori in pogrka. Ne more mi prikriti. Prejšnji teden je hotel prikriti. Vedno sem bila v kuhinji, a nisem videla, kdaj je natočil. Rekla sem mu: ‚Oča, ti si pijan!‘ — ‚Nisem mati!‘ — ‚Poznam te‘, sem mu rekla. ‚Povej, kdaj si se napil! Pogrkaš, ne boš mi prikri!‘ — ‚Tedaj, ko si ti dojila‘, mi je odvrnil in se počohal za ušesi. Ukaniti pa me le ni mogel.“

Pospravljala je z mize, včasi je zastokala. Potem je glasno razmišljala: „Le kdaj se vrne! Nič ne bo vlovil. — Zelo dober je. Nikoli me ni pretepal; drugi so svoje topli, on name ni položil roke. Le enkrat me je pošteno zdregal. Še pred vojno. Franc je zlomil nož. Ves popoldan smo brusili, še stric, gospod, ki so bili tiste dni pri nas, so pomagali. Oča pa se le ni dal ukaniti. ‚Kdo je zlomil nož?‘ je jezen vprašal. ‚Jaz!‘ sem rekla, to pa zato, ker je otroke preveč tepel, mene pa ne. ‚Povej, kdo je zlomil nož!‘ ‚Jaz sem ga zlomila‘, sem trdila, verjeti pa ni hotel. ‚Zopet lažeš‘, je kričal. Začel me je dregati v boke, v hrbet, dokler

nisem zbežala ven in se skrila. Stric niso nič vedeli za to. Prišli so na prag in me klicali: „Ana, ali bi mi hotela skuhati črno kavo?“ Šla sem, potem je bilo vse prav. Oča je bil malo hud, Franca ni tepel, pa tudi mene se ni več dotaknil.“

Sedla je na stolček, stokala je in se začela sezuvati. Pa je dvignila glavo, pustila je čevlje; mehko, sijoče se je zagledala v okna, potem po sobi in vame:

„Siromak Južek! Le kako jim je in kje so zdaj? Lani jih je mlinarica kregala. Pa so Južek rekli: ‚Mati, le tiho bodite! Za vse bogastvo, za vse, kar imate, se zahvalite tistim, ki so vam v mlin nosili.‘ Mlinarica je bila huda in je rekla: ‚Nisem vedela, da imam tako neumnega sina.‘“ Anine oči so se smejale. Čez čas pa je tiho dodala: „Kajne, Južek hočejo, da bi bilo vsem ljudem dobro? Ali bo kdaj tako na svetu?“

„Bo!“ sem odgovoril. Molčala je, potem se je oglasila, nobene tožbe ni bilo v glasu: „Ampak jaz ne dočakam.“

Ana misli na smrt. Tiho čaka, včasi zahrepeni po njej. Zaradi bolečin v trebuhu in pa, ker ji noge odpovedujejo. Ko sem legel v sosednji tesni, trohnobe in pajčevine polni sobi, sem jo slišal, kako je stokaje kobacala v posteljo. Zrušila se je na ležišče, potem je zavlada mir. Skozi odprto okno je dišalo po izabeli, ki je razpeljana po slivah. Goric Arni in Ana, nimata. Tudi bratve ne. Vsako leto prihajajo sinovi z otroci in ženami na obiske in do bratve je izabela obrana. Včasi Arnu ni bilo prav in je tiho klel, zdaj samo velikodušno zamahne z roko.

Sredi noči me je prebudil Arnov pojoč glas:

„Mati! Nič nisem vlovil. Hudičevi zajci, vso deteljo so obgrizli, ampak nocoj ni bilo nobenega na spregled, da bi ga položil. Ampak, mati, nekaj novega! Mlinarjev Južek je že doma.“

Ana je vzkliknila.

„Srečala sva se. Danes so ga spustili. Mlinarica je jokala, Cila tudi. Niso samo Južeka zaprli. Še mnoge druge so; nekatere so odpeljali dalje. Vklenjene so gnali po mestu. Hudiči!“

Slišal sem še malo vzklikov, šepetanja, malo ropota, potem je legla tišina na staro bajto, kjer gospodarita starca; eden — Ana — sili v grob, drugi — Arni — pa je še zdrav in čil in hoče še živeti. Zato nekaj med njima ni v redu. Ani so v mislih Polda, Franc in Tona. Enega bi rada dobila domov. Zakaj Ana se boji, da bi se ne zgodilo kakor lani, ko ga je zmešal neki hudič.

Ana nič ne sponaša. Boji se. Ko so ji povedali, da hodi k babi, je tulila. Pobrala je cunje in je odšla k Francu. Radi tiste babe je Franc Arna pošteno okregal. Potem se je Arni le naveličal brez Ane. Doma

je bilo vse narobe. Spokorjen je prišel ponjo. „Brez babe hiša ne more biti. Ne kujaj se! Pojdi domov!“ Ni šla rada, bala se je, da bo tepena. Franc pa se je potegnil zanjo. „Le besedico naj še slišim, pa vam noge polomim.“ Doma je bil nered. Od tedaj na to ni spominjala, le otrokom bi rada obdržala bajto in zemljo.

Arni se hoče z nekom razgovoriti. Postavlja se razkoračeno ko petelin sredi sobe, ozira se izpod klobuka, ploski ličnici sta napeti, in najbrž nisem prvi, kateremu šepeta:

„Vem, kako vsi mislijo. Pa bo drugače. Ko umre, bom že koga dobil. Če ne bom mogel gospodariti, prodam. Da bi za Franca toliko trpel? Ne! Ta grobijan ne dobi nič. ‚Prekleti ded‘, mi je rekel in mi grozil. Tona ni sam, kup otrok ima, še vedno mu jih ni dovolj.“

Tako mi je govoril drugi dan. Poševno je zabliskal vame, z očmi je vrtal, kaj bom odgovoril. Molčal sem.

„Tona je dober, ali neumen. Takrat naj bi bil vzel vdovo in grunt. Trikrat večji je od mojega. Hiša zidana. Dva pankrta je imela, zemljo, živino, gorice. Še jaz bi jo hotel. Malo je takih bab tod okoli. Tona pa je bil osel. S sedanjo se je spečal. Bajta je polna otrok, zemlje pa nima nič in tudi kruha ne. Ko so grofovsko delili, bi bil lahko dobil kos zemlje, pa si ni vedel pomagati in so ga ukanili. No vidite, kako naj taka neroda gospodari na mojem, ko moraš vse pošteno premisliti. Vse bi se mu izmuznilo izpod rok, jaz pa naj grem na cesto. Veste, lani jih je imelo. Želodcev je dosti, kruha malo in pozimi so lakoto trpeli. Pa je prihajal Tona. Reči se mi ni upal, ker se me boji, skrivaj je nosil od hiše krompir, moko za žgance in kruh. Mati mu je dajala, da bi mene ukanila. Prihajal je s košem, ki ga je pustil doli v šumi. Ko se je vrtel okoli mene in me zagovarjal, je ona nosila iz hrama v šumo in polnila koš. Norca! Tako sta me hotela speljati. Mislita, da nič ne vem. Dobro vidim, a povem ne. Že vem, tudi letos bo tako. Krompirja pač imamo. Bodi mu, siromak je, neroden, toda dober. Vem, kaj se pravi, lakoto trpeti.“

Sprehodil se je po sobi. Pred oknom je obstal, plečat in upognjen, na trdnih, skrivljenih nogah. Napeto se je zazrl ven. „Tudi oni grobijan, Franc, marsikaj odnese iz hiše“, je dodal. Nato je molčal.

Oče je, tudi dedek je. Močan je še in še kipi v njem kri.

Vzdihnil je, skremžil obraz, potem se začudeno zazrl vame in se nasmehnil nekam posiljeno. Tlačil je misel. Zamahnil je z roko, trdno se je odzibal iz sobe, da se je potresala bajta. Čez hip se je zagrizeno zadiral nad telico in kravo, ki ju je napajal. Šuma je donela, po sadovnjaku je odmevalo zadirčno in odporno v jesenski dan.